

naглаševati na zadnjem zlogu, kažeta tudi na zadnjem zlogu naglašeni besedi *blešči* in *oči*. Prevajalec pa je v besedi *slóni* odkril *slóne!* In tako stoji v njegovem prevodu: Nad ružami slony, po slovensko: Nad vrtnicami, gartrožami slóni. Zato je tudi izpustil besedo *njene* v svoji zadnji vrstici, ker mu le nekako ni šlo skupaj s sloni.

Ruža pomeni v slovaščini vrtnico, rastlino in njen cvet, in vrtnici podobno rastlino, npr. šipek. Prevajalec se je slovaška beseda za to rožnico, ki se glasi *šíp* (m. sp.), zmešala s slovensko besedo *šipa* v pomenu okensko steklo. Tako so nastale svojevrsne zveze ko za našo *šipo* stavi slovaško besedo *ruža*, to je vrtnica, roža, cvet. Tako se mu delavci z dela »vračajo ... za okna brez šip«, v prevodu: Vracajú sa ... za okná bez ruží (ZD I, 278 — 56). Podobno moremo za Kosovelov verz: Na šipe bije svinčeni dež brati: Ruže bije olovený dážd' (ZD II, 81 — 42).

Besedno gradivo in pesmih, ki jih je Lipka izbral za svojo knjižico, je pomensko in slovniško popolnoma in brez težav razvidno, v resnici ne predstavlja nikakega slovenskega jezikovnega bogastva ali literarne izbranosti. Zato góri navedeni napačni prenosi ne govore o ničemer drugem kot o prevajalčevem neznanju.

Prevajalčevemu neznanju se pridružuje še površnost. Za *ponóči* stoji *polnoci* (ZD II, 12 — 71). Raskave mize so rozkývané, to je razmajane mize (ZD I, 278 — 56). *Ubit*, v pomenu pobit, mrtev, je pri Lipki (ZD II, 98 — 40) *ubítý*, toda to pomeni (po slovaškem akademiskem slovarju) (zelo) pretepen, poteptan, potlačen; prim. frazo mlčat' ani zabítý). Verz Tam se strneva ti in jaz je Lipka bral: Tam sa stretne, kar pomeni: Tam se srečava (ZD II, 335 — 17). Prislov saj mu je v verzu zdaj: O, saj ni smrti, ni smrti! Slovaško stoji namreč: O, teraz niet smrti! (ZD I, 394 — 29). Namesto srebrni dim piše strieborný dom (ZD II, 64 — 76). Statika žalosti mu je štylistika smútku (ZD II, 21 — 82). Neutemeljeno spreminja obliko stavkov npr.: »Kje so poetje, da ne vidijo teh topolov? — Kde ste, poeti, keď nevidite tie topole (ZD II, 70 — 15); Opuščene bodo stare ceste — Opustíme (= Zapustili bomo) staré cesty (ZD II, 86 — 38); Ali je krivo zrcalo, če imaš kriv nos — Zrkadlo nie je na vine, že máš krivý nos. (ZD II, 31 — 85) ipd. Ker je velika večina pesmi, ki jih je izbral Lipka, napisana v prostih verzih in ker je besedno

gradivo zanje prav vsakdanje, kvečjemu na civilizacijski, politični in časnikarski ravni našega časa, naj bi bil prevajalec ohranil izvirne obrate, besedni in stavčni red, skratka »dikcijo«, ki označuje Kosovelov način.

Ali hoče prevajalec »pomagati« Kosovelu, da bi bolj ustrezel Lipki in »današnji rabi«? Nedopustno in smešno je Lipkovo prizadevanje, da bi Kosovela očistil menda »mističnega« besedja. Pri Lipki je revolucija angelov samo revolúcia (ZD II, 167 — 70), poslednje obhajilo je posledná slávnost' (ZD II, 15 — 75), pekel in vice v pesmi Gospodom pesnikom nastopata v podobi: pekelné začmudená pivnica in plame-ne (ZD I, 196 — 50).

Nekaj prizadevanja za izraz in nekaj iznajdljivosti bi bil mogel prevajalec pokazati pri Kosovelovih lokalizmih. A *kraška burja* mu je zgolj *búrka*, kar pomeni nevihta, na razpolago pa sta slovaški besedi *bóra* in *severák* (ZD II, 202 — 11). *Latnik* mu je *veranda*, dasi bi bila primernejša *viničová besiedka*. *Lubnica* s pomenom *blazina*, *slamnjača* je v prevodu *pričňa* (ZD I, 278 — 56) za pravilno *slamník*.

Kosovelovo besedilo nikakor ni zastavljalo prevajalcu izrednih zahtev; zato je oprekanje njegovemu pomanjkljivemu znanju in površnosti umestno ocenjevanje in ne drobnjarkarsko besedno seciranje. Nekateri teksti — brez oblikovnih zahtev in v vsakdanjem, povprečnem jeziku — so mu stekli kar gladko. Tako je odlično poslovačena Extáza smrti, povsem nemogoče pa Starka za vasjo, ker s svojo vezano obliko in lirskim podtekstom sega čez okvir Lipki ljube angažirane poetike.

Viktor Smolej
Ljubljana

Rusko-slovenski učni slovar

L. I. Pirogova, B. Orožen in J. Sever: Rusko-slovenski učni slovar (5000 najpogostejše rabljenih besed in njihovih besednih zvez). (Državna založba Slovenije.) Ljubljana 1977. XXXV + 181 str.

Rusko-slovenski učni slovar, prvi rusko-slovenski frekventni slovar, so sestavili Lidija I. Pirogova (ruski del), Božena Orožen in Jože Sever. Namen slovarja so označili v uvodu: »Pričujoči slovar je namenjen tistim, ki se začenjajo učiti ruskega jezika. Slovar ima čisto praktičen učni smoter in obsega besede, ki jih nujno po-

trebujemo, če hočemo obvladati pogovorni stil ruskega jezika.« To je na Slovenskem četrti slovar ruskega jezika. Prvi je izšel leta 1897 Ročni rusko-slovenski slovar s kratko slovnico ruskega jezika (Hostnik), l. 1947 je izšel Pretnarjev in l. 1965 Jakopinov. Leksikalni fond je še vedno najbogatejši pri Pretnarju, modernejši jezikovni prijemi so prisotni v Jakopinovem. Franc Jakopin pa je dal tudi marsikateri napotek za sestavo obravnavanega frekventnega slovarja. Sestavljalci so se sicer naslanjali na ruske slovarje, kot npr. na E. A. Stejnfeldt, Častotnyj slovar' sovremenno ruskega literaturno govornega jezika, Tallin 1963.

Slovar vsebuje navodila za rabo, seznam okrajšav in vzorce za sklanjatev samostalnikov, pridevnikov in spregatev glagolov s posebnim ozirom na glagolske vrste. Po 154 straneh obsegajočem slovarskem delu sledi seznam osebnih lastnih imen v ruščini, priložen je tudi spisek zemljepisnih lastnih imen in najpogostejših kratic. Dobra stran slovarja je tudi priložen seznam rusko-slovenskih paronimov, ki ga je sestavil Jože Sever.

Sestavljalci slovarja niso imeli lahkega dela, saj je bilo spričo bogastva in raznolikosti ruskega jezika težko določiti, kaj naj vključijo v slovarski fond in kaj izpuste. Upoštevati so morali rusko jezikovno knjižno tradicijo in jezikovne značilnosti, ki so bogiatile ruski jezik, kot npr. mnogi izrazi iz antičnih in modernih evropskih jezikov.

Sestavljalci slovarja so skrbno in tehtno izbrali to, kar je nujno potrebno za učečo se mladino pri nas v srednji šoli. Uspešno so premostili tudi druge težave, ki izhajajo iz svojevrstnosti sodobnega ruskega knjižnega jezika. Zajeli so besedno rabo iz družbenega, gospodarskega in umetniškega življenja našega časa. Ker pa je iz leksikalnega vidika to tako zajetno območje, je bilo nujno narediti mejo glede na potrebe slovenskega dijaka, ki prvič hodi po labirintih ruskega besednega bogastva.

Posebej je treba pohvaliti, da ima slovar pri besedah označene naglasne tipe in druga slovnicihna pojasnila. V slovarju je mnogo dragocenega in praktičnega, kar pa je najvažnejše, je pečat sodobne knjižne norme. To je slovar živega ruskega jezika. Jasno je, da ne more dati informacij o ruski jezikovni kulturi v celoti, a to tudi ni njegov namen. To je slovar novega tipa v slovenski leksikografiji.

Slovar izredno dobro rešuje vprašanja valentnosti besed ali meje valentnosti besede z drugimi besedami, kar je zelo pomembno pri učenju tujega jezika. To vedo dobro učitelji tujih jezikov. Ni zadosti, če učenec besedo razume, dojeti tudi mora besedno semantiko. Mora vedeti, kako se besede združujejo, upoštevati mora slovnice zakone. Večji del besed in njihovih pomenov je zajet v svojih notranjih razsežnostih, s semantičnimi odnosi samega jezikovnega sistema. Leksikalni pomeni so vidni samo v zvezi s strogo določenim pojmovnim obsegom. Ko govorimo o valentnosti besede v zvezi z vprašanji izbora besede, je treba razlikovati dva pojma: eno je gramatična valentnost, drugo leksikalna. Raziskave gramatične valentnosti suponirajo problem »modeliranja«, določanja posameznih tipov, vzorcev — »pravil« valentnosti ene skupine besed z drugo. Leksikalna valentnost upošteva zlasti posamezno besedo, skupine besed, ki jih združuje smiselna, semantična, recimo ekspresivno-emocionalna oznaka. Tako je ob samostalniku postavljen pridevnik, ki se ujema z njim, pri glagolu je samostalnik v sklonski ali predložni sklonski obliki in prislov, le-ta pa stopa v sintaktično zvezo brez formalnega izraza; kategorija prehodnosti določa značaj zveze med glagolom in samostalnikom, ki se nanj nanaša. Realiziranje pravil leksikalne valentnosti narekuje povezovanje teh splošnih, gramatikalnih pravil valentnosti, združevanja besed v procesu komunikacije. Neredko pa so gramatikalne zveze odvisne od polsemije. Poglejmo, kaj slovar navaja pri glagolu *sostoját' (biti, obstajati)*. Glagol zahteva ob sebi samostalnik v roditeljski predlogom ali pa abstraktni samostalnik v mestniku s predlogom. Slovar navaja le drugo pojmovno zvezo *sostoját' v organizácii, délo sostoit v tom. što (by) — biti v organizaciji, stvar je v tem, da...* Škoda je tudi, da ni ob tem glagolu valentno podanega samostalnika v orodniku. Pridevnik *stáryj* ima ob sebi deminutiv *stáren'kij*, nato še besedne zveze *stáryj drug (stari prijatelj)*, *stáraja déva (stara devica)*, *po stároj pámjati (po stari navadi, tradiciji)*. Če bi iskali v slovarju besedo za *pláčo* (rusko *žalovan'e*, kar je zastarelo, *pláča, zárobotok, polúčka*), bi našli samo pogovorno varianto *polúčka*. Tudi pridevnikov *kámennyj (kamnit)*, *stekljánnij (steklen)*, *vétrenyj (vetroven, vetrn, vetrnjaški, vihrav)* in sinonimov *vetrovój, »vetriánój«* ni v slovarju, pač pa je navedenih nekaj frazeoloških zvez, kot so npr. *véter*

dúet (kamor, od koder veter piha), išči vétra v póle (zaman iščeš, ne boš našel), deržat' nos po vétru (obračati plašč po ve-tru)...

Slovenski del slovarja je naglašen, ravna se po Slovenskem pravopisu iz leta 1962, prednost daje prvi varianti.

Rusko-slovenski učni slovar ima kulturno-zgodovinsko vrednost, potreben je tistim, ki se začno učiti ruščino, sodi na knjižno polico predavateljev ruskega jezika in tistih, ki se zanimajo za lepo rusko besedo.

Jurij Rojs

Pedagoška akademija v Mariboru

Zapiski

Kaj pa filmska in televizijska vzgoja v šoli?

Slovenska dramska ustvarjalnost se večidel povojnih let kaže v vseh štirih medijih: v gledališkem, radijskem, filmskem in televizijskem. Razen o gledališču, o katerem sliši učenec bolj mimogrede pri literarni vzgoji, pa o teh medijih v šolah ni veliko slišati. Naša klasična estetska vzgoja se še vedno giblje v mejah literature, delno likovne umetnosti in glasbe, medtem ko o filmu in televiziji pogosto absolutno srednje šole, ki je v splošnoizobraževalnih pogledih zaključna, ne izve veliko ali pa sploh nič. Čeprav bi morali biti filmska in televizijska vzgoja del obče vzgoje in kulture, saj smo s filmom (v kinu, TV) in televizijo (TV drama) čedalje bolj v stiku, pa o obeh medijih v šolah malo ali neustrezno razpravljamo. Učiteljev ni za ta pouk nihče posebej pripravil niti jim ni dal privlačne in za pedagoške namene uporabne literature, tako da je pouk — vsaj v srednjih šolah — še vedno odvisen od večje ali manjše pripravljenosti posameznikov, ki se sami zavedajo, da ne moremo vsa kulturna obzorja današnji mladini širiti le z literarno zgodovino — in še ta se običajno konča z obdobjem NOB. Ni jih tudi malo, ki filma in televizije ne jemljejo resno in njun vpliv podcenjujejo, ali pa menijo, da zadostuje znanje o literaturi, glasbi in likovni umetnosti tudi za presojo filma in televizijske drame.

Ko zapustimo šolske klopi, smo s knjižnim jezikom nekako seznanjeni, s filmskim in televizijskim pa bore malo. Zaradi te pomanjkljivosti nastanejo številni nespoznanosti v vrednotenju filma in televizijske

drame. Če gledalec npr. ne ve, da je za filmski jezik najpomembnejši slikovni posnetek, ne govor, ki ima sekundarno vlogo, in da je govoreči človek bistveni element televizijskega jezika itd., potem mu nikakor ne bodo jasne razlike med odrsko dramo, radijsko dramo, filmom, posnetim za predvajanje v kino dvorani, TV filmom in TV dramo (posamična-enkratna, nanižanka, nadaljevanka). Vsaka dramska oblika ima svojo slovnico, ki jo je moral upoštevati že literarni avtor, če je hotel napisati takšno besedilo, da bo uprizorljivo v mediju, za katerega je namenjeno. Dober filmski dialog npr. sliko dopolnjuje, pogloblja, nikoli ne opisuje, kar se da pokazati. Bližnji posnetek, ki je pri filmu v manjšini, je pri TV drami v večini, ker se mora večina televizijskega dramskega dogajanja »izraziti v intimnih dialogih in bližnjih in srednjih posnetkih, pri katerih je miniatura obrazna mimika in igra drobnih detajlov rok, nog in podrobnosti ambienta izredno pomembna« (B. Grabnar). Značilnosti in posebnosti je seveda še več.

V zvezi s filmom in TV dramo se srečujemo tudi s prenosom literarnih del v ta dva medija. To zelo zanimivo vprašanje pa ni pomembno samo za svetovni film in tuje, predvsem ameriške TV drame, ki jih naši gledalci najbolj poznajo, ampak tudi za domačo filmsko in televizijsko ustvarjalnost: Aleksander Petrovič je npr. posnel film *Tri*, od 28 slovenskih filmov, posnetih po literarnih delih, je nekaj takih, da smo nanje lahko ponosni (Štigličeva Na svoji zemlji ter *Balada o trobenti* in *oblasti*, *Galetov Kekec*, *Babičeva Veselica*, *Hladnikov Ples* v dežju, *Klopčičeva Sed-*